

Szalai Piroska – Varga Mátyás Zsolt

Tanulni és / vagy dolgozni? Így egyensúlyoznak a 15-24 évesek a munkaerőpiacon Magyarországon és Európában

Study and/or Work? How 15-24 Year-Olds Balance in the Labour Market in Hungary and Europe

Összefoglalás

A tanulmány a 15–24 éves fiatalok foglalkoztatási mintázatait vizsgálja az Európai Unióban 2002 és 2024 között, különös tekintettel Magyarországra. Az Eurostat munkaerő-felmérésének (LFS) és makrogazdasági mutatóinak felhasználásával korrelációs elemzést, Granger-ok-sági tesztet és hierarchikus klaszteranalízist alkalmaztunk annak feltárására, mely tényezők befolyásolják leginkább a fiatalok foglalkoztatását. Eredményeink szerint a részmunkaidős foglalkoztatás és a tanulás mellett munkát végző fiatalok arányának növekedése járul hozzá legnagyobb mértékben a foglalkoztatási ráta emelkedéséhez. Ezzel szemben a magas inaktivitás, NEET arány és munkanélküliség rontják a munkaerőpiaci integrációt. A kutatás alapján célzott szakpolitikai beavatkozásokat javasolunk, valamint indokoltnak tartjuk az LFS módszertanának felülvizsgálatát a fiatalok pontosabb mérhetősége érdekében.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: J01, J08, J20, J21

Kulcsszavak: fiatalok foglalkoztatása, munkaerőpiac, NEET, részmunkaidő, tanulás mellett munka, Európai Unió, Granger-okság, klaszteranalízis, LFS

Summary

This study investigates the employment patterns of young people aged 15–24 across the European Union between 2002 and 2024, with a focus on Hungary. Using Eurostat's Labour Force Survey (LFS) and macroeconomic indicators, we employ correlation analysis, Granger causality tests, and hierarchical cluster analysis to identify the key drivers of youth employ-

---

SZALAI PIROSKA, miniszterelnöki főtanácsadó, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Gazdaság és Versenyképesség Kutatóintézetének munkatársa (piroska.szalai@gmail.com); VARGA MÁTYÁS ZSOLT, Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi gazdálkodás mester szakos hallgatója, (matyas.varga@gmail.com).

ment. Our findings reveal that increases in part-time employment and the proportion of students working while studying are the most significant factors in raising youth employment rates. Conversely, high inactivity, NEET rates, and youth unemployment negatively affect labour market integration. Based on our results, we propose targeted policy interventions and recommend reviewing the methodological framework of LFS to better capture youth employment dynamics.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: J01, J08, J20, J21

Keywords: youth employment, labour market, NEET, part-time work, working students, European Union, Granger causality, cluster analysis, LFS

*„Ha egy olyan foglalkozást választasz, amit szeretsz,
akkor egy napot sem kell dolgoznod életed során.” Konfuciusz*

*„A legtöbbet azért szalasztyák el a lehetőséget,
mert overálba öltözködik és munkának néz ki.” Thomas Edison*

BEVEZETÉS

Magyarországon a 2010-es mélypontról máig soha nem látott mértékben bővült a foglalkoztatás. Folyamatosan csúcsokat döntve javult a munkaerőpiacunk szinte minden területe. 2024-ben éves átlagban már 4 millió 699 ezren dolgoztak hazánkban, 2,2 millió nő és 2,5 millió férfi, s 220 ezer munkanélküli volt csupán. A 20-64 évesek foglalkoztatási rátája 81,1 százalékra emelkedett, ami már a 7. legmagasabb érték az Európai Unióban. E korcsoportban a foglalkoztatási ráta javulásunk Málta után a 2. legnagyobb volt. Több, mint duplájára emelkedett a rátája az 55-64 éveseknek (2024-ben 70,4% lett) és azoknak a kisgyermekes anyáknak is, akiknek a legfiatalabb gyermeke még 6 év alatti (2024-ben 75,4% lett), a 20-64 éves korcsoportban nálunk a legmagasabb a felsőfokú végzettségűek rátája (91%) és a teljes munkaidőben dolgozók aránya (77,7%).

Egyetlen olyan szegmens van a munkaerőpiacon, ahol a Labour Force Survey (LFS) hivatalos adatai szerint még az uniós átlag alatt vagyunk, s ez a fiataloké. Ugyan a 2010-es 18,3%-ról 2024-re 27,2%-ra emelkedett hazánkban a 15-24 évesek foglalkoztatási rátája, s ez azt jelenti, hogy a 2010 évi 13,4 százalékpontos uniós átlagtól való lemaradásunk 2024-ben már 7,7 százalékpontra mérséklődött, így is az utolsó helyről a 17. helyre tudtunk előre lépni a tagállamok között. A 8,9 százalékpontos javulásunk az 5. legnagyobb, Hollandia (15,3 százalékpont), Litvánia (12,5 százalékpont), Észtország (10,1 százalékpont) és Írország (9,2 százalékpont) előzött meg bennünket. Az unió átlag 2024-ben 34,9% volt, a legmagasabb értéket Hollandia érte el 76%-kal, a legalacsonyabbat pedig Bulgária 17,3%-kal.

Magyarországon a 2010 évben hatalomra lépő második Orbán-kormány legfontosabb célkitűzése volt a foglalkoztatás bővítése, 2020-ra egymillióval kívánta növelni a foglalkoztatottak számát. E mindenki által túlzónak, megvalósíthatatlannak tűnő célt elérte. Mára a 20-64 éveseknél már szinte azonos mértékű a foglalkoztatási rátánk, mint Németorszáé, a fiatalok esetében azonban még csak a német szint felénél tartunk.

Az elmúlt másfél évtizedben számos, a fiatalok foglalkoztatásának növelését célzó intézkedést hozott a kormány, de még mindig találunk e szegmensben munkaerőpiaci tartalékot, illetve sok inaktívat, akiknek a munkaerőpiacra történő integrálása – akár atipikus módokon is – kívánatos lenne, segítené a munkaerőhiány enyhítését.

A dolgozatban egyrészt pontosan meg kívántuk vizsgálni hol vagyunk lemaradva az osztrák és német szinthez és az uniós átlaghoz viszonyítva, másrészt mely gazdasági mutatók változásával jár együtt a fiatalok foglalkoztatása (korreláció analízis), s melyeknek a változása van oksági kapcsolatban a ráta változásával (Granger oksági analízis). Továbbá megvizsgáltuk azt is, hogy milyen módon oszthatók klaszterekbe az uniós tagállamok e területen (hierarchikus klaszterezés Ward módszerrel).

Az Eurostat nyilvános 2002-2024 időszaki idősorainak felhasználásával multidimenziós vizsgálatot végeztünk a 27 tagállamra és az Európai Unió egészére (ez utóbbit egy földrajzi egységként kezeltük, nem átlagoltuk a tagállamok mutatóit). A foglalkoztatási ráta mellett 15 mutatót vizsgáltuk.

Jelen kutatás a fiatalok foglalkoztatása középtávú trendjének magyarázatához is hozzá tud járulni, továbbá pontosan célzott munkaerőpiaci beavatkozásoknak, kormányzati intézkedéseknek is alapjául szolgálhat.

Kutatási kérdések:

- Azonosíthatók-e olyan tényezők, amelyek az Európai Unióban jelentősen hozzájárulnak, változásuk okozza a fiatalok foglalkoztatásának bővüléséhez?
- Mely országokban vesznek részt a fiatalok nagyobb arányban a munkaerőpiacon? Ott, ahol a munkaerőpiac rugalmas, elérhető az atipikus foglalkoztatási formák?

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A fiatalok foglalkoztatása az Európai Unióban évtizedek óta a gazdaságpolitika és társadalompolitika fókuszában áll. A munkaerőpiaci integrációjuk kulcsfontosságú, hisz az uniós számokra most egy olyan időszak következik, amikor 2040-ig évi majdnem kétmillióval csökken a munkaerő – figyelmeztet a Draghi-jelentés (European Commission 2024). A szakirodalom széles körben vizsgálja a foglalkoztatási ráták alakulását, a NEET¹-jelenséget, az atipikus foglalkoztatás terjedését, a munkaerőpiac és az oktatás kapcsolatát, valamint a különböző munkaerőpiaci politikák, intézkedések hatásait. Az alábbiakban tematikusan csoportosítva tekintjük át a legfontosabb elméleti kereteket és empirikus eredményeket.

Humán tőke és oktatás szerepe a fiatalok foglalkoztatásában

A humán tőke elmélete szerint az oktatásba történő beruházás növeli a munkavállalók termelékenységét és ezáltal javítja a munkaerőpiaci esélyeiket (Becker 1964; Cunha – Heckman 2007). Az EU-ban a 2000-es évek óta jelentős hangsúlyt kapott a felsőfokú végzettség arányának növelése, amelyet az Európa 2020 stratégia is kitűzött célként. A kutatások szerint a magasabb iskolai végzettségű fiatalok munkanélküliségi kockázata alacsonyabb (Pompei – Selezneva, 2019; McGuinness et al., 2018), ugyanakkor a képzési rendszerek és a munkaerőpiac közötti elégtelen illeszkedés (mismatch) miatt jelentős az overqualification, overeducation és az overskilling előfordulása, amely a keresett és kínált képzettségek, készségek eltéréseiből fakad (McGuinness et al., 2018). Különösen a humán tőkébe való beruházás színvonala, illetve a duális képzési rendszerek, mint a német modell, bizonyultak sikeresnek a fiatalok munkaerőpiaci átmenetének megkönnyítésében (Banerji et al., 2014; Scarpetta et al. 2010).

NEET-jelenség (Not in Education, Employment or Training)

A NEET-ráta az inaktív, képzésben nem részt vevő és nem dolgozó fiatalokat méri, mely a társadalmi kirekesztődés, a tartós munkanélküliség és a hosszú távú gazdasági veszteségek indikátora (Eurofound 2021; Maynou et al., 2022; Elder – Rosas, 2015). Az EU-ban a NEET-aránya jelentős regionális eltéréseket mutat, különösen a déli és keleti tagállamokban magas. A NEET státusz nem csupán egyéni, hanem társadalmi szintű problémákat is generál, mivel tartósan fennálló inaktivitáshoz, elszegényedéshez és a társadalmi mobilitás csökkenéséhez vezet (Eurofound, 2021; ILO, 2024).

Foglalkoztatási ráták és trendek

A fiatalok foglalkoztatási rátái az EU-ban a 2008-as válságot követően jelentősen visszaestek, majd az előző évtized közepére a gazdaság helyreállásával együtt, lassú javulásnak indultak (Banerji et al., 2014; Elder – Rosas, 2015). A trendek ugyanakkor országoként eltérőek: a közép- és észak-európai országokban a fiatalok foglalkoztatási helyzete stabilabb, míg a mediterrán és kelet-európai tagállamokban tartósan magas a munkanélküliség (Varga, 2024; Bell – Blanchflower, 2010; Pastore, 2018). A fiatalok foglalkoztatásának javulását akadályozza a gazdasági növekedés lassúsága, a strukturális munkaerőpiaci problémák, valamint a kereslet és kínálat eltérései (EC, 2024).

Atipikus foglalkoztatás (részmunkaidő, időszakos és távmunka)

Az atipikus foglalkoztatási formák, mint a részmunkaidő, határozott idejű szerződések és a távmunka, egyre nagyobb arányban jellemzik a fiatalok munkaerőpiaci részvételét (O'Reilly et al., 2015; Scarpetta et al., 2010; Elder – Rosas, 2015; Varga, 2024). Bár ezek a formák elősegíthetik a munkaerőpiacra való belépést, ugyanakkor növelik a munkahelyi bizonytalan-

ságot és a „prekariátus” kialakulását (Taneja et al., 2021; O'Reilly et al., 2015:4). A részmunkaidő, az atipikus szerződések főként a nyugat-európai országokban jellemzőek, míg a skandináv, német és osztrák régiókban a duális képzésben való részvétel növeli a foglalkoztatást, a kelet- és közép-európai tagállamokban pedig a stabilabb, tipikus munkaviszonyok dominálnak (Szalai, 2015; Pastore, 2018).

Oktatás és munkaerőpiac kapcsolata, készség-mismatch

A munkaerőpiac és az oktatási rendszer közötti kapcsolat kulcsfontosságú a fiatalok foglalkoztatásában (Scarpetta et al., 2010; Pompei – Selezneva, 2019; McGuinness et al., 2018). A szakirodalom kiemeli, hogy az oktatás expanziója nem mindig jár a megfelelő készségek megszerzésével, így a fiatalok jelentős része túlképzett vagy nem a végzettségének megfelelő munkakörben helyezkedik el (overeducation, overskilling; McGuinness et al., 2015; Pastore, 2018). A duális képzési rendszerek, ahol a tanulók a munkaerőpiacon is gyakorlati tapasztalatot szereznek, hatékonyabbnak bizonyulnak a fiatalok elhelyezkedésének elősegítésében (Banerji et al., 2014; Scarpetta et al., 2010).

Munkaerő-piaci politikák, aktív eszközök, ifjúsági garancia

Az EU tagállamai jelentős forrásokat fordítanak aktív munkaerő-piaci programokra (ALMP), amelyek célja a fiatalok elhelyezkedésének elősegítése (Caliendo – Schmidl, 2016; Banerji et al., 2014). A kutatások szerint a leghatékonyabbak az egyéni tanácsadás, álláskeresési támogatás, valamint a célzott képzési programok, míg a közmunka és bérszubszenciák hatása a szakirodalom szerint vegyes (Caliendo – Schmidl, 2016; Scarpetta et al., 2010; O'Reilly et al., 2015 p.12; Elder – Rosas, 2015). Az ifjúsági garancia programok, amelyek biztosítják, hogy minden fiatal négy hónapon belül munkát, képzést vagy gyakorlatot kapjon, a szakértők szerint különösen a skandináv országokban és Ausztriában bizonyultak hatékonyak (Banerji et al., 2014; Eurofound, 2021). Ugyanakkor az egyes programok eredményessége jelentősen függ a helyi munkaerőpiac sajátosságaitól, a programok célzottságától és a végrehajtás minőségétől (Caliendo – Schmidl, 2016; O'Reilly et al., 2015:12).

A COVID-19 és a „polikrízis” hatása

A 2020-as évek elején a COVID-19 járvány, az energia- és inflációs válság, illetve a geopolitikai bizonytalanságok újabb sokkot jelentettek a fiatalok munkaerőpiaci helyzetére (Eurofound, 2021; Varga, 2024). A járvány idején a fiatalok munkanélküliségi rátája gyorsabban nőtt, mint az idősebbeké, főként azért, mert felülreprezentáltak voltak a válság által leginkább sújtott ágazatokban (pl. vendéglátás, turizmus, kereskedelem; Eurofound, 2021). A távmunkára való átállás, az oktatás digitális formái és az atipikus foglalkoztatás terjedése hozzájárultak a munkaerőpiaci bizonytalanság növekedéséhez (OECD, 2021; Eurofound, 2021). A NEET-ráta újra emelkedett, és a fiatalok mentális jólléte, életkilátásai is romlottak (Eurofound, 2021).

Strukturális különbségek, regionális és nemek közötti eltérések

Az EU-n belül jelentős strukturális különbségek figyelhetők meg a fiatalok foglalkoztatásában (Maynou et al., 2022, 10; Elder – Rosas, 2015; Berghammer – Adserà, 2022). A mediterrán országokban a fiatalokat sújtó munkanélküliség, atipikus foglalkoztatás és NEET-ráta tartósan magasabb, míg az északi és közép-európai országokban a duális képzés, a rugalmas munkaerőpiac és az aktív foglalkoztatáspolitikák eredményesebbek (Pastore, 2018; Scarpetta et al., 2010; O'Reilly et al., 2015 p.2). A nemek közötti különbségek is jelentősek: a fiatal nők NEET-arányai általában magasabbak, különösen a családi feladatok ellátása miatt (Szalai, 2015; Maynou et al., 2022).

A fiatalok foglalkoztatásának makrogazdasági és társadalmi jelentősége

A fiatalok tartós munkanélkülisége, vagy a munkaerőpiacról való kirekesztődése hosszú távú „scarring” hatásokat eredményez, amely alacsonyabb élettartam-jövedelmet, rosszabb mentális egészséget és társadalmi bizalmatlanságot okoz (Bell – Blanchflower, 2011; Dietrich – Möller, 2022). A fiatalok foglalkoztatásának bővítése ezért nemcsak gazdasági, hanem társadalmi befektetés is, mely hozzájárul a stabilabb, inkluzívabb, innovatívabb társadalomhoz (EC, 2025; ILO, 2024).

VIZSGÁLATI MÓDSZER ÉS ADATOK

Az adatokat mind a 27 tagállamra és az Európai Unió egészére gyűjtöttük ki (ez utóbbit egy földrajzi egységként kezelve, tehát nem átlagolva a tagállamok mutatóit).

Az adatok forrása az Eurostat szabványosított adatgyűjtései aggregált adattáblái:

- Labour Force Survey (LFS)
- European System of Accounts: ESA 2010

Számos mutató megvizsgálása után a munkaidimenziós elemzésbe a foglalkoztatás mellett az Eurostat nyilvános adatsorai közül tizenötöt vontuk be. Közülük további hét munkaerőpiacit (2-3., 11-13., 15-16.), az egy főre jutó reál GDP növekedést (4.) és a fiatalok legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlását a népességben (5-7.) és a foglalkoztatottak között (8-10.).

foglalkoztatási ráta (15-24) - LFS

- munkanélküliségi ráta (15-24) - LFS
- inaktívítási arány (15-24) - LFS
- GDP/fő (volumen változás) – ESA 2010
- legfeljebb alapkúák aránya (ISCED 0-2)
- középfokúak aránya (ISCED 3-4)
- felsőfokúak aránya (ISCED 5-8)
- legfeljebb alapkú foglalkoztatottak (ISCED 0-2)
- középfokú foglalkoztatottak (ISCED 3-4)

- felsőfokú foglalkoztatottak (ISCED 5-8)
- túlképzettségi arány (20-34) - LFS
- részmunkaidős arány (15-24) - LFS
- home office ráta (15-24) - LFS
- infláció (HICP)
- NEET arány - LFS
- tanulás mellett dolgozik (15-24) – LFS

1. táblázat: A vizsgált mutatók minimuma, maximuma, és a 2024. évi uniós átlag

		minimum			maximum			EU átlag 2024
		érték	év	ország	érték	év	ország	
1	15-24 foglalkoztatási ráta	11,8	2013	Görögország	76,5	2023	Hollandia	34,9
2	munkanélküliségi ráta (15-24)	4,6	2002	Hollandia	58,3	2013	Görögország	14,9
3	inaktivitási arány (15-24)	16,6	2023	Hollandia	80,4	2021	Bulgária	59,0
4	GDP/fő (volumen változás)	-14,6	2009	Lettország	23,5	2015	Írország	0,8
5	legfeljebb alacsony fokúak aránya (ISCED 0-2)	14,1	2022	Málta	72,4	2002	Portugália	46,7
6	középfokúak aránya (ISCED 3-4)	21,9	2002	Málta	71,4	2022	Málta	43,3
7	felsőfokúak aránya (ISCED 5-8)	0,7	2002	Szlovénia	19,1	2014	Ciprus	9,8
8	legfeljebb alacsony fokú foglalkoztatottak (ISCED 0-2)	1,3	2020	Horvátország	73,9	2002	Portugália	25,4
9	középfokú foglalkoztatottak (ISCED 3-4)	20,9	2002	Portugália	93,3	2002	Szlovákia	56,9
10	felsőfokú foglalkoztatottak (ISCED 5-8)	1,2	2002	Olaszország	40,7	2014	Ciprus	17,5
11	túlképzettségi arány (20-34)	3,3	2011	Luxemburg	46,4	2019	Görögország	23,0
12	részmunkaidős arány (15-24)	0,3	2002	Szlovákia	56,1	2024	Hollandia	11,9
13	home office ráta (15-24)	0,0	2010	Románia	14,6	2022	Hollandia	3,6

		minimum			maximum			EU átlag 2024
		érték	év	ország	érték	év	ország	
14	infláció (HICP)	-1,7	2009	Írország	22,5	2002	Románia	2,6
15	NEET arány	2,6	2021	Hollandia	29,0	2003	Bulgária	9,2
16	tanulás mellett dolgozik (15-24)	0,9	2021	Románia	55,8	2022	Hollandia	15,1

Forrás: Eurostat; a táblázat saját szerkesztés

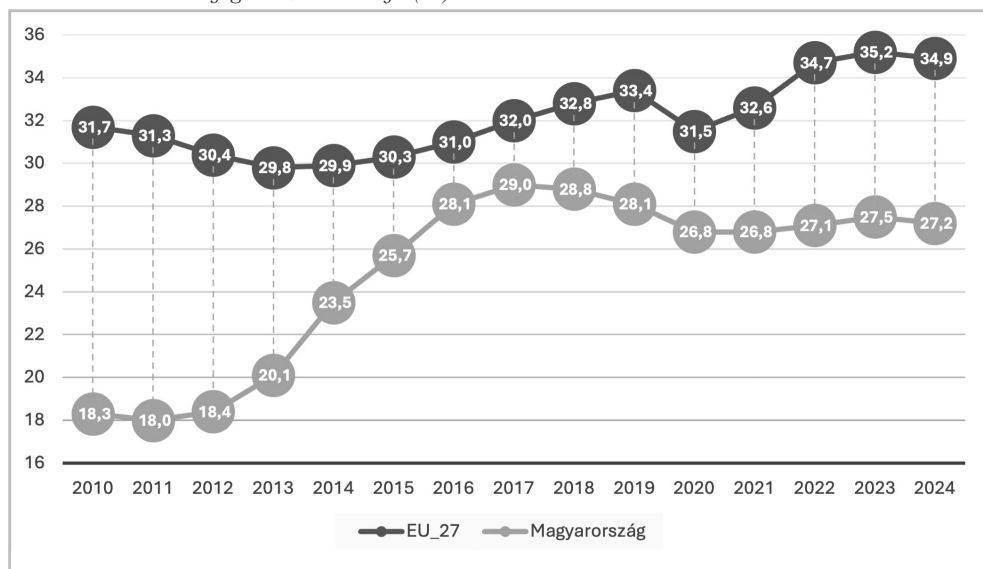
A vizsgálatot három lépcsőben végeztük el:

- Elsőként korreláció vizsgálatot végeztünk, minden ország esetében, ahol mind a 15 mutató idősorának a foglalkoztatási rátával való összefüggését megvizsgáltuk.
- Második lépcsőben Granger oksági vizsgálatot végeztünk, mivel a korreláció csak a kapcsolat erősségét és irányát mutatja meg, de arról nem ad felvilágosítást, hogy létezik-e okság is a tényezők között vagy csupán együtt járás. E lépésben is országonként vizsgáltuk a foglalkoztatási ráta és a többi 15 mutató idősorának az oksági kapcsolatát.
- Harmadik lépcsőben pedig hierarchikus klaszterelemzést végeztünk Ward módszerrel annak meghatározására, hogy mely országok mutatnak hasonló mintázatot a foglalkoztatást befolyásoló tényezők alapján. A vizsgálatba azt a 2 mutatót vontuk be, amely az Európai Unió esetében legnagyobb hatású oksági kapcsolatot mutatott a Granger teszten. Mindkét tényező esetében a korrelációs együtthatókat használva végeztük az elemzést.

HELYZETKÉP: FIATALOK A MUNKAERŐPIACON

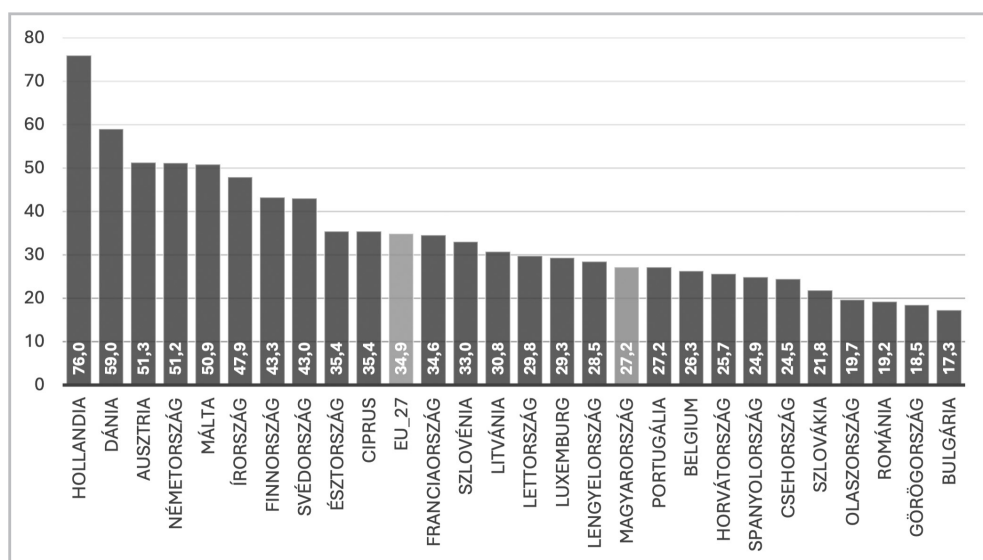
Magyarországon a 2010-es kormányváltás után a 2013-tól induló munkahelyvédelmi akcióterv hatására indult meg a fiatalok foglalkoztatásának növekedése, mert ekkortól a 25 év alattiak munkáltatói által fizetendő szociális hozzájárulási adó (szochó) felét elengedte az állam egy bizonyos maximum mértékig. Ez a kedvezmény a szociális hozzájárulási adó későbbi általános jelentős csökkenésével és a keresetek 2017-től induló gyors növekedésével veszített jelentőségéből, ezért 2017 után a fiatalok foglalkoztatási rátájának kismértékű, közel 2 százalékpontos csökkenését láthatjuk. A Covid után sem emelkedett vissza a rátánk a 2017 éves szintre, míg az uniós átlag jóval a 2019 év rátája fölé tudott javulni 2023-ra. 2024-ben a háború és az energiaválság hatására romló gazdasági helyzetben a fiatalok rátája már kismértékű (0,3 százalékpontos) csökkenést mutat mind az uniós átlagában, mind Magyarországon is.

1. ábra: 15-24 évesek foglalkoztatási rátája (%)

Forrás: Eurostat; saját ábra

2. ábra: A 15-24 évesek foglalkoztatási rátája 2024-ben (%)

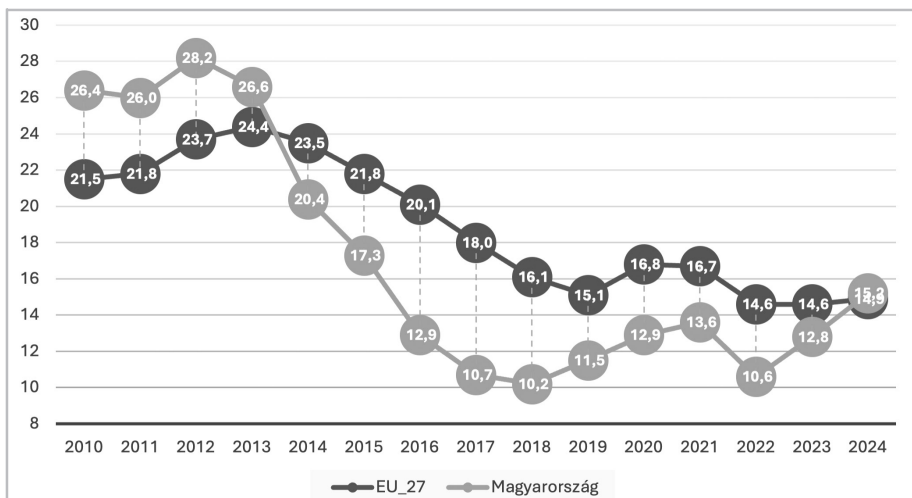

Forrás: Eurostat; saját ábra

A foglalkoztatás javulásával egyidejűleg a fiatalok munkanélkülisége is jelentősen javult. Ugyan 2013-tól az uniós átlagnál alacsonyabb a rátánk, de sajnos 2024-re az előnyünket elvesztettük. A munkanélküliségi ráta definíciója szerint a munkanélküliek számát az aktívaké-

hoz, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek összegéhez hasonlítjuk, az inaktívakat nem vizsgáljuk. Azonos munkanélküli létszám esetén ráta tehát úgy is javítható, ha a foglalkoztatás nő, s az inaktivitás csökken.

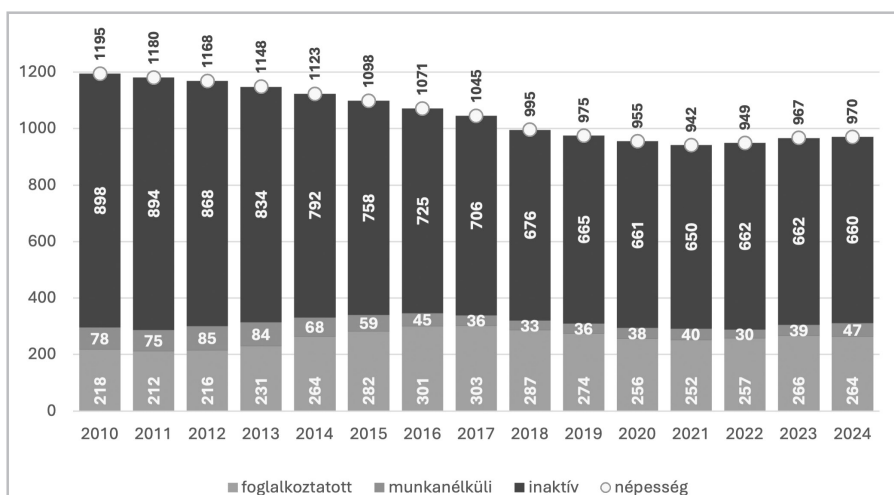
3. ábra: A 15-24 évesek munkanélküliségi rátája (%)

Forrás: Eurostat; saját ábra

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy hazánkban jelentősen lecsökkent a 15-24 éves népesség létszáma 2010-2018 között. A kétszázezer fős csökkenés hatására e népesség létszáma már egymillió fő alatti.

4. ábra: A 15-24 éves népesség munkaerőpiaci megoszlása (ezer fő)

Forrás: Eurostat; saját ábra

Az iskolai végzettség szerint a korcsoportban a legfeljebb alacsonyfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája a legkisebb Horvátországban (1,4%), a legmagasabb pedig Hollandiában (69%), nálunk 8,4%. Magas értékek azokban azon országokban mutathatók ki, ahol már a középiskolákban is elterjedt a duális képzés, s a diákok 15 éves koruktól már a tanulás mellett dolgoznak, foglalkoztatottak is.

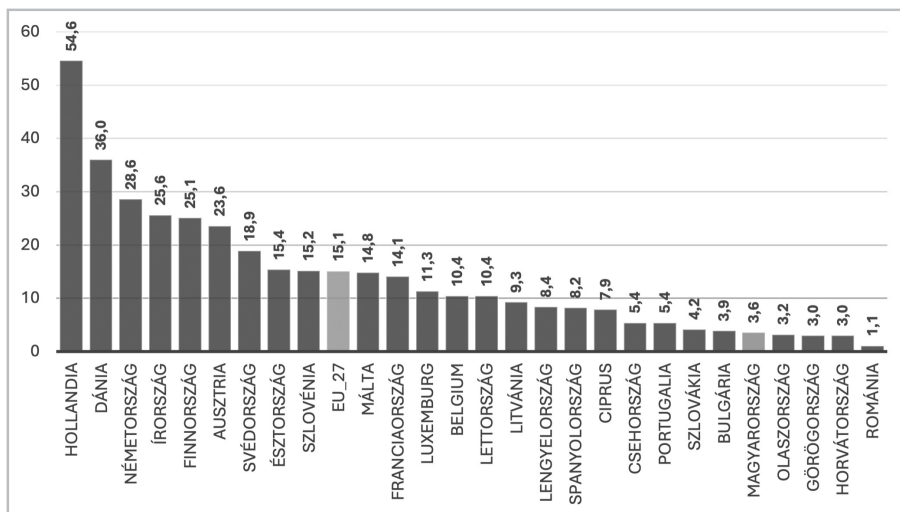
A középfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája Romániában a legalacsonyabb (21,4%) és Hollandiában a legmagasabb (80,9%), hazánkban 42,9%. A különbség szintén a tanulmányai alatt már foglalkoztatottak eltérő arányából fakad.

A 25. évüket még be nem töltött felsőfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája Szlovákiában a legalacsonyabb (27,4%) és Észtországban a legmagasabb (88,5%), nálunk ez a szegmens az uniós átlag feletti, 64%. Ez az érték is magasabb lenne, ha az alapképzésben diplomát szerzett, de még a mesterképzésben tanulók közül többen tudnának a tanulmányaik idején legalisan és a LFS mérés számára látható módon dolgozni is.

Hazánkban a 27,2% fiatal foglalkoztatottból mindössze 2,9% a részmunkaidős, s 1,7% az, aki vagy mindig vagy néha otthonról is tud dolgozni. Megállapítható, hogy a magyar munkaerőpiac a fiatalok esetében sem rugalmas sajnos. A részmunkaidős arány a negyedik legrosszabb az unióban, a home office ráta pedig a kilencedik legalacsonyabb.

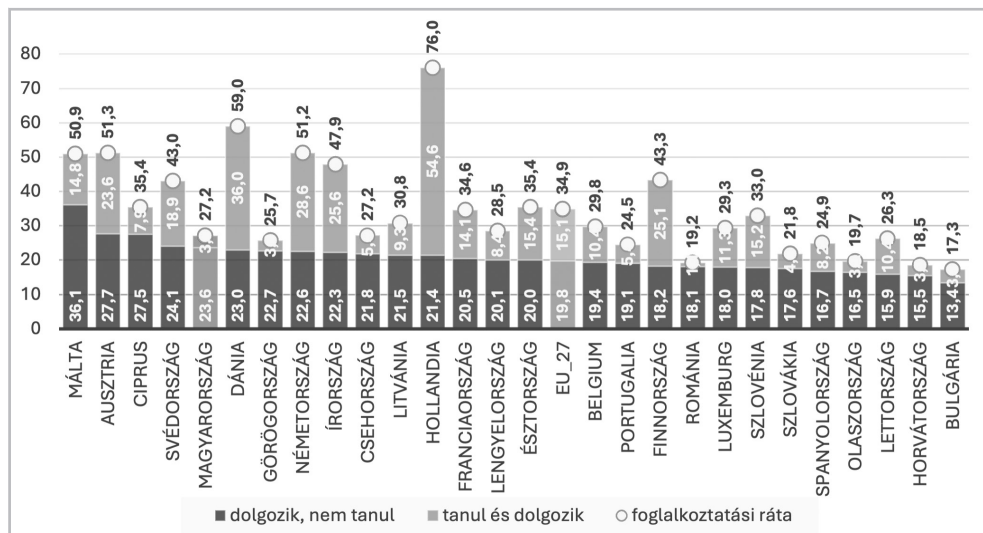
Hazánkban a fiatal foglalkoztatottak közül mindössze 3,6% olyan, aki a tanulmányai mellett dolgozik is. Ez az ötödik legalacsonyabb arány a tagállamok között. S mellettük van 23,6% olyan, aki dolgozik, de már nem tanul. Ez utóbbi pedig az ötödik legmagasabb arány. A NEET arányunk 10%, amivel átlagosak vagyunk az unióban. Látható, hogy ugyan javítható még a NEET arányunk, de azzal nem tudunk komoly foglalkoztatásbővülést elérni. Sokkal jelentősebb bővülési potenciált jelentene, ha a tanulás mellett dolgozók aránya emelkedne.

5. ábra: A 15-24 évesek között a tanulás mellett foglalkoztatottak aránya (% , 2024)

Forrás: Eurostat; saját ábra

6. ábra: A 15-24 évesek foglalkoztatási rátájához a tanulók és a nem tanulók hozzájárulása (% , 2024)

Forrás: Eurostat; saját ábra

Hazánkban már nincs jogi akadálya annak, hogy akár a középiskola, akár a felsőoktatás mellett bármilyen foglalkoztatási módban jogszerűen dolgozzon is a diák a végzettsége megszerzése előtt. A rendes munkavállaláson kívül diákszövetkezeti formában és duális képzés keretében is foglalkoztatottá válhatnak. A korábbi duális képzési ösztöndíjakat fokozatosan felváltotta a 2020-tól induló szakképzési munkaszerződés, illetve 2022-től a 25 év alatti fiatalok az átlagkeresetig SZJA mentességet élvezhetnek, ezen intézkedéseknek a foglalkoztatást bővítő hatása a várakozásokkal szemben jelenleg nem jelenik meg a LFS statisztikáinkban. Ennek okai mélyebb elemzést igényelnek, elképzelhető, hogy az adatfelvétel módszertani anomáliái is okozhatják.

A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

Korreláció

A társadalomtudományi összefüggésvizsgálatokban általánosan elfogadottak szerint, a korreláció $|r| > 0,5$ esetén nagy (ezen belül $|r| > 0,7$ esetén nagyon nagy), $0,3 < |r| \leq 0,5$ esetén közepes, $0,1 < |r| \leq 0,3$ esetén kis mértékűnek értékeljük a kapcsolatot, s $0 \leq |r| \leq 0,1$ esetben nincs kapcsolat a vizsgált mutatók között. Az alábbi táblázat tartalmazza a vizsgálatunk eredményeit.

2. táblázat: A korreláció vizsgálat összesített eredményei

		EU_27 r	pozitív				nincs	negatív			
			nagyon erős	erős	közepes	kicsi		kicsi	közepes	erős	nagyon erős
1	15-24 foglalkoztatási ráta										
2	munkanélküliségi ráta (15-24)	-0,81	0	0	0	0	2	3	4	3	15
3	inaktivitási arány (15-24)	-0,70	0	0	1	0	0	0	0	4	22
4	GDP/fő (volumen változás)	0,13	0	0	5	7	11	3	1	0	0
5	legfeljebb alapkúák aránya (ISCED 0-2)	0,44	4	3	2	3	6	2	2	3	2
6	középfokúák aránya (ISCED 3-4)	-0,31	0	4	4	4	3	4	3	3	2
7	felsőfokúák aránya (ISCED 5-8)	-0,06	3	1	6	2	1	2	5	4	3
8	legfeljebb alapkú foglalkoztatottak (ISCED 0-2)	0,28	5	6	3	2	3	3	2	2	1
9	középfokú foglalkoztatottak (ISCED 3-4)	-0,58	0	2	4	3	4	5	3	3	3
10	felsőfokú foglalkoztatottak (ISCED 5-8)	-0,01	1	1	4	2	2	1	4	7	5
11	túlképzettségi arány (20-34)	-0,47	1	1	3	1	4	3	7	4	3
12	részmunkaidős arány (15-24)	0,11	5	5	4	1	4	2	3	2	1
13	home office ráta (15-24)	0,37	3	7	4	3	1	9	0	0	0
14	infláció (HICP)	0,62	1	4	8	10	3	0	1	0	0
15	NEET arány	-0,56	0	0	5	1	2	3	3	9	4
16	tanulás mellett dolgozik (15-24)	0,53	9	6	5	2	2	2	1	0	0

Forrás: saját szerkesztés

Ahogy korábban is említettük, az EU27 nem a tagállamok mutatóinak átlaga, hanem az egész uniót egy földrajzi egységnek tekintve számolt mutató. Kijelenthető, hogy a 2002-2024 közti 22 éves időintervallumot vizsgálva 6 mutatónak van erős kapcsolata, közülük az infláció és a tanulás mellett dolgozók aránya pozitív, a többenél (munkanélküliségi ráta, inaktivitási arány, NEET arány, középfokú foglalkoztatottak aránya) negatív irányúak.

A tagállamokat külön vizsgálva egyértelműen a legtöbb erős kapcsolat a fiatalok foglalkoztatása és az inaktivitási arány között mutatható ki, 26 ország esetében, s mindegyiknél negatív kapcsolatot látunk. A következő legtöbb erős kapcsolat a munkanélküliségi rátával észlelhető, 17 ország esetében, s szintén negatív az iránya. A harmadik legtöbb erős kapcsolat pedig a tanulás mellett dolgozók arányával mutatkozik, 14 ország esetében, s mindegyiknél pozitív a kapcsolat iránya.

Tehát egyértelműen kimondhatjuk, hogy a fiatalok foglalkoztatásának növekedése együtt jár az inaktivitási arány és a munkanélküliségi ráta csökkenésével, valamint a tanulás mellett dolgozók arányának növekedésével.

Egyetlen tagállam esetében sem találtunk erős kapcsolatot az egy főre jutó GDP-vel és az inflációval is csupán 5 országnál volt erős a kapcsolat, ugyan mindegyiknél pozitív.

Granger oksági elemzés

A korreláció csupán a kapcsolat irányát és erősségét tudja kimutatni, oksági összefüggést nem mutat. Ahhoz, hogy megállapításokat tudjunk tenni arról, hogy melyik mutató okozhatja a fiatalok foglalkoztatásának növekedését, Granger oksági vizsgálatot végeztünk. A Granger-ok-sági teszt annak megállapítására szolgál, hogy egy változó múltbeli alakulása hordoz-e információt egy másik változó jövőbeli értékére nézve, azaz hogy segít-e előre jelezni azt.

Ahogy a korreláció elemzésnél, úgy itt is a 27 tagállamot és az Európai Unió 27 országának egészét külön is vizsgáltuk, azaz megnéztük, hogy a fiatalok foglalkoztatása és a korábban bemutatott 15 mutató esetében kimutatható-e oksági kapcsolat, okozhatja-e a fiatalok foglalkoztatási rátájának változását, bármelyik.

Ha a vizsgálatnál a szignifikancia érték, a $p < 0,1\%$, akkor erős, $0,1\%$ és 1% között közepes, 1% - 5% között kis oksági kapcsolatot tudunk kimutatni.

Az EU27 országát egy földrajzi egységnek tekintve 6 erős oksági kapcsolat mutatható ki: a foglalkoztatási ráta és a munkanélküliségi ráta, az inaktivitási arány, az egy főre jutó GDP növekedés, a részmunkaidős arány, a NEET arány és a tanuló és dolgozó fiatalok aránya között. Tehát kimondható, hogy az uniót egységként vizsgálva a fiatalok foglalkoztatását növeli a munkanélküliség, az inaktivitás és a NEET arány csökkenése és az egy főre jutó GDP, a részmunkaidős arány és a tanuló és dolgozó fiatalok arányának növekedése. E mutatók közül a részmunkaidős arány és a tanulás mellett dolgozó fiatalok aránya az, amelyeknek az egy százalékos növekedése a legnagyobb, mindkét esetben több, mint két százalékos foglalkoztatási ráta emelkedést okoz az unió összességében. A munkanélküliségi ráta és az egy főre jutó GDP egy százalékos változása pedig a legkisebb, egy százalékos alatti hatású mindössze.

Ha a tagállamokat külön vizsgáljuk, akkor is ez a hat mutató az, amelynél a tagállamok több, mint a fele esetében kimutatható a foglalkoztatási rátával való oksági kapcsolat. A fog-

3.táblázat: A Granger oksági vizsgálat és a korrelációvizsgálat eredményei

[illegible]

lalkoztatási ráta és az inaktivitási arány minden tagállam esetében oksági kapcsolatban áll, a munkanélküliségi ráta 26 országban, a tanuló és dolgozó fiatalok aránya 21, a NEET arány 19, a részmunkaidősök aránya és az egy főre jutó GDP növekedés 16 tagállamban mutat ok-ságot.

A többi mutató jóval kevesebb oksági kapcsolatot adott.

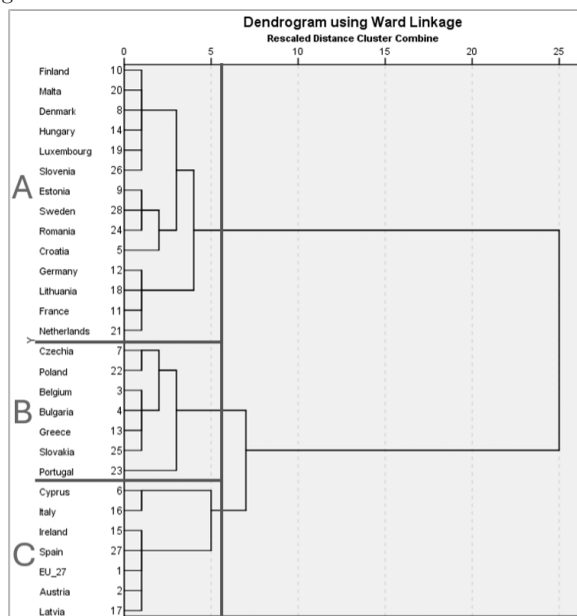
Összegezve tehát a fiatalok foglalkoztatásának emelését célzó programok megfogalmazá-sánál a 15 vizsgált mutatóból európai szinten hattal érdemes foglalkozni, melyek közül uniós szinten a legfontosabb a fiatalok részmunkaidős arányának, valamint a tanuló és dolgozó fia-talok arányának növelése.

Klaszterelemzés

A fenti 2 tényező (a fiatalok részmunkaidős aránya, valamint a tanuló és dolgozó fiatalok ará-nya) korrelációs együtthatóinak bevonásával hierarchikus klaszteranalízist végeztünk Ward módszerrel, amely a klaszterek közti közelség mérésének egyik módszere. E módszer a klasz-tereket a középpontjaikkal jellemzi hasonlóan más módszerekhez, azonban két klaszter kö-zelségét az összeolvasztásukból származó, a teljes négyzetes hibában fellépő növekménnyel méri. A K-közép (K-mean) módszerhez hasonlóan a Ward módszer is a pontoknak a klaszter középpontjaiktól vett négyzetes távolságaik összegét minimalizálja.

Így 3 különböző klaszterbe rendezhetők az unió tagállamai.

7. ábra: Ward dendrogram

Forrás: saját szerkesztés

Az „A” klaszter országokban a foglalkoztatási rátának mind a részmunkaidős aránnyal, mind a tanulás mellett dolgozók arányával pozitív és az uniós átlagnál erősebb, sőt legalább az egyik tényezővel erős a korrelációja. A tagállamok többsége, 14 ország ide tartozik. Málta, Magyarország, Románia és Horvátország kivételével mindegyiknél oksági kapcsolat is kimutatható a tanulás mellett dolgozó fiatalok arányával.

A „B” klaszter országokban található 7 tagállam esetében a foglalkoztatási rátának a részmunkaidős aránnyal negatív a korrelációja, a tanulás mellett dolgozók arányával pedig nagyon gyenge, $(-0,4 < r < 0,2)$. Csehország és Portugália esetében nincs oksági kapcsolat sem a tanulás mellett dolgozók arányával.

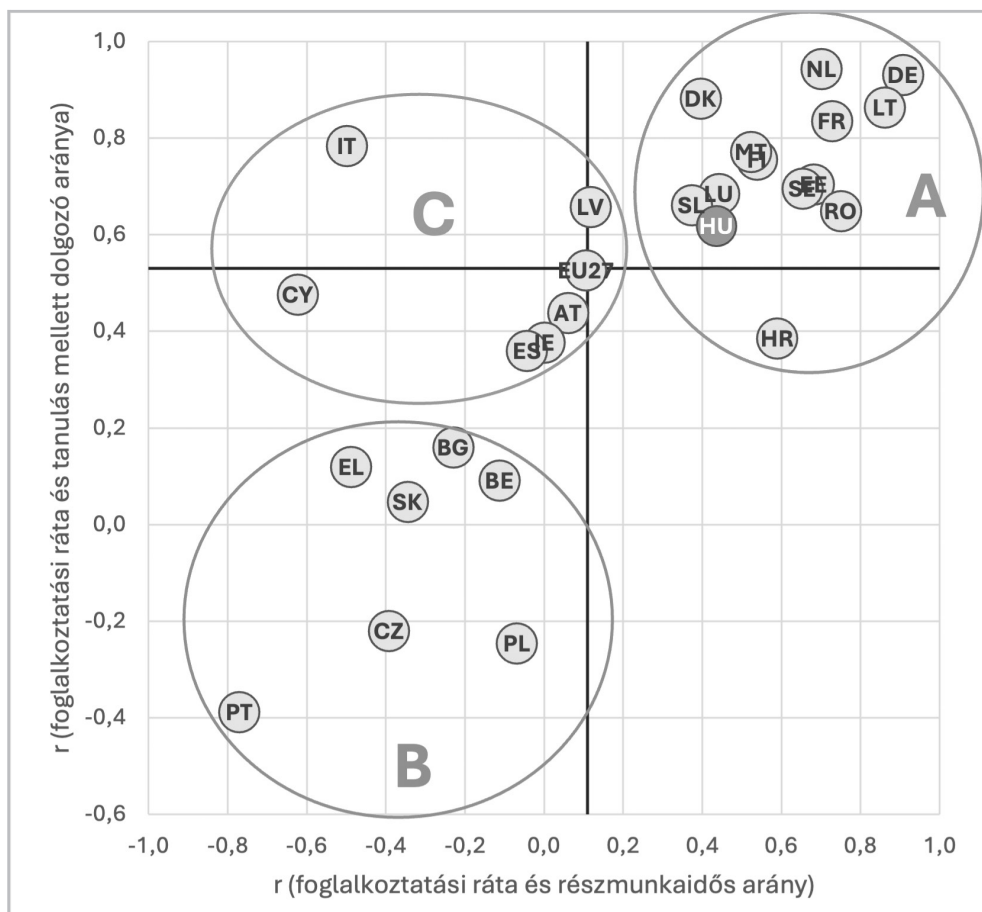
Az „C” klaszterbe tartozó 6 országban a foglalkoztatási rátának a részmunkaidős aránnyal nincs vagy negatív a kapcsolata, a tanulás mellett dolgozók arányával pedig átlag körüli $(r < 0,35)$, s minden országban kimutatható erős okság is. Ide tartozik az egységeként kezelt unió is.

KÖVETKEZTETÉSEK, HIPOZÉZISVIZSGÁLAT, AJÁNLÁSOK

Az 1. fejezetben ismertetett két kutatási kérdésre a fentiek alapján a következő válaszok adhatók:

Azonosíthatók-e olyan tényezők, amelyek az Európai Unióban jelentősen hozzájárulnak a fiatalok foglalkoztatásának bővüléséhez: Az Európai Unió 27 országát egy földrajzi egységnek tekintve 6 mutatónál találtunk oksági kapcsolatot, melyből az inaktivitási arány, a munkanélküliségi ráta, a tanulás mellett dolgozók aránya és a NEET arány erős korrelációt is mutat, a részmunkaidős aránynál és az egy főre jutó GDP növekedésnél nincs erős korreláció. E mutatók közül a részmunkaidős arány és a tanulás mellett dolgozó fiatalok aránya az, amelyeknek az egy százalékos növekedése a legnagyobb, mindkét esetben több, mint két százalékos foglalkoztatási ráta emelkedést okoz az unió összességében. A munkanélküliségi ráta és az egy főre jutó GDP egy százalékos változása pedig a legkisebb, egy százalék alatti hatású mindössze.

8. ábra: Az Európai Unió tagállamainak három klasztere

Forrás: saját szerkesztés

9. ábra: Az Európai Unió tagállamai klaszterekbe csoportosítva

Forrás: saját szerkesztés

Mely országokban vesznek részt a fiatalok nagyobb arányban a munkaerőpiacon? Ott, ahol a munkaerőpiac rugalmas, elérhetők az atipikus foglalkoztatási formák?: Az unió egészében a fiatalok foglalkoztatását legnagyobb mértékben növelni tudó két mutató, a fiatalok foglalkoztatási rátája és a részmunkaidős arány valamint a tanulás mellett dolgozók arány korrelációs együtthatójának felhasználásával készült klaszteranalízis megmutatta, hogy az „A” és a „C” klaszterek országaiban érhető el a legjelentősebb foglalkoztatásbővítés a tanulás mellett dolgozók arányának és a részmunkaidősök arányának növelésével. Ez összesen az unió 20 országát jelenti.

A foglalkoztatás bővítésére szóló intézkedésekre ki szoktak térni az Európai Unió által rendszeresen elkészített országspecifikus ajánlások. Javasoljuk figyelembe venni ezen intézkedések kidolgozásakor a fent leírt összefüggéseket. Javasunk továbbá uniós szinten a LFS adatfelvétel módszertani áttekintését a fiatalok foglalkoztatására fókuszáltnak. A témában érdemes további tudományos vizsgálatokat is végezni, akár országonként vagy országcsoportokra vonatkozóan is, hisz ezek meg tudják világítani, hogy hogyan lehet olyan fejlesztéseket indítani, amelyek a gazdasági terület javítása mellett a társadalmi folyamatokat is pozitív irányban befolyásolják.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Banerji, Angana – Saksonovs, Sergejs – Lin, H Huidan – Blavy, Rodolphe (2014): *Youth unemployment in advanced economies in Europe*. Searching for solutions (IMF Staff Discussion Note No. SDN/14/11). International Monetary Fund. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1411.pdf>
- Becker, Gary (1964): *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. Columbia University Press.
- Bell, David N. F. – Blanchflower, David G. (2010): *Youth unemployment: Déjà Vu?* (IZA Discussion Paper No. 4705). Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn. <https://hdl.handle.net/10419/36343>
- Berghammer, Caroline – Adserà, Alicia (2022): Growing inequality during the Great Recession: Labour market institutions and the education gap in unemployment across Europe and in the United States. *Acta Sociologica*, 65(4), 374–397. <https://doi.org/10.1177/00016993221083226>
- Brussevich, Mariya – Dabla Norris, Era – Khalid, Salma (2020): Teleworking is not working for the poor, the young, and the women. IMF Blog. <https://blogs.imf.org/2020/07/07/teleworking-is-not-working-for-the-poor-the-young-and-the-women/>
- Caliendo, Marco – Schmidl, Ricarda (2016): Youth unemployment and active labor market policies in Europe. *IZA Journal of Labor Policy*, 5, Article 1. <https://doi.org/10.1186/s40173-016-0057-x>
- Caliendo, Marco – Hujer, Reinhard – Thomsen, Stephan (2008): Identifying effect heterogeneity to improve the efficiency of job creation schemes in Germany. *Applied Economics*, 40(9), 1101–1122. <https://doi.org/10.1080/00036840500438897>
- Cunha, Flavio – Heckman, James (2007): The technology of skill formation. *American Economic Review*, 97(2), 31–47. <https://doi.org/10.1257/aer.97.2.31>
- Dietrich, H. – Möller, J. (2022). Youth unemployment and stigmatization of vocational education. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 84(1), 465–481. <https://doi.org/10.1111/obes.12445>
- Elder, Sara – Rosas, Gianni (2015): *Global employment trends for youth 2015: Scaling up investments in decent jobs for youth*. International Labour Office. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_412015.pdf
- European Commission (2024): *The future of European competitiveness: Part A – A competitiveness strategy for Europe*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2872/9356120>
- Eurofound (2021): *Impact of COVID 19 on young people in the EU* (Research report). Publications Office of the European Union. <https://eurofound.link/ef20036>
- Farkas Péter (2012): Javaslatok a foglalkoztatás dinamikus bővítését segítő gazdaságpolitika megalapozásához. *Polgári Szemle*, 7(5–6), 260–263.
- Fusaro, Stefano – Scandurra, Rosario (2023): The impact of the European social fund on youth education and employment. *Socio-Economic Planning Sciences*, 88, 101650. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2023.101650>
- Holford, Angus (2020): Youth employment, academic performance and labour market outcomes: Production functions and policy effects. *Labour Economics*, 63, 101806. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2020.101806>
- International Labour Organization (2024): *Global Employment Trends for Youth 2024: Decent work, brighter futures* (Executive Summary). International Labour Organization. https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-08/GET_2024_ExecSum_EN_0.pdf
- Maynou, Lai – Ordoñez, Javier – Silva, Jose Ignacio (2022): Convergence and determinants of young people not in employment, education or training: An European regional analysis. *Economic Modelling*, 110, 105808. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105808>
- McGuinness, Seamus – Bergin, Adele – Whelan, Adele (2018): Overeducation in Europe: Trends, convergence, and drivers. *Oxford Economic Papers*, 70(4), 994–1015. <https://doi.org/10.1093/oep/gpy022>
- OECD (2021): *Implications of remote working adoption on place based policies: A focus on G7 countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b12f6b85-en>
- O'Reilly, Jacqueline – Eichhorst, Werner – Gábos, András – Hadjivassiliou, Kari – Lain, David – Leschke, Janine – McGuinness, Seamus – Mýtna Kureková, Lucia – Nazio, Tiziana – Ortlieb, Renate – Russell, Helen – Villa,

- Paola (2015): *Five characteristics of youth unemployment in Europe*: Flexibility, education, migration, family legacies, and EU policy. *SAGE Open*, 5(1). <https://doi.org/10.1177/2158244015574962>
- Pastore, Francesco (2018): *Why is youth unemployment so high and different across countries?* IZA World of Labor. <https://doi.org/10.15185/izawol.420>
- Pompei, Fabrizio – Selezneva, Ekaterina (2019): Unemployment and education mismatch in the EU before and after the financial crisis. *Journal of Policy Modeling*, 41(6), 1049–1072. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2019.09.009>
- Royal Swedish Academy of Sciences. (2010): *Markets with search frictions: Scientific background on the Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel* 2010. <https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/advanced-economicsciences2010.pdf>
- Scarpetta, Stefano – Sonnet, Anne – Manfredi, Thomas (2010): *Rising youth unemployment during the crisis: How to prevent negative long-term consequences on a generation?* (OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 106). Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://dx.doi.org/10.1787/5kmh79zb2mmv-en>
- Szalai Piroska (2014): Nők a nemzetgazdaságban: 22 éves csúcson a 15–64 éves nők foglalkoztatási rátája 2013-ban Magyarországon. *Polgári Szemle*, 10(1–2), 158–164.
- Szalai Piroska (2015): Család és munka: A női foglalkoztatás összehasonlító elemzése. *Polgári Szemle*, 11(4–6), 435–438.
- Varga Mátyás Zsolt (2024): *A polikrízis hatása a fiatalok foglalkoztatására, avagy hogyan erősíthetjük meg a gazdaságunkat és társadalmunkat* (TDK/OTDK dolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem).

JEGYZETEK

- ¹ A NEET szleng kifejezés az angol “Not in Education, Employment, or Training” rövidítése, és olyan személyeket jelöl, akik nem vesznek részt sem oktatásban, sem munkavégzésben, sem egyéb képzésben.